Нам улууьун Салбан орто оскуолата

«Тематическай викторина-оҕо толкуйун сайыннарар оонньуу» диэн дакылаатын тезиьэ

Саха тылын уонна литературатын учуутала
Протопопова Евдокия Давыдовна

Мин бу улэбин «Тематическай викторина-о5о толкуйун сайыннарар оонньуу» диэн ааттааммын, ер сылларга улэлээбит улэм, кэтээн керуум тумугунэн сурулунна. Викторина диэн хоруй ыларга, киэн билини – керууну, дьо5уру билгэлииргэ анаан оноьуллар ыйытыылар белехтере. Уопсай, судургу викториналары темаларынан наардаан, белехтерге арааран, системалаан, ессе диринэтэн, уерэтэр – иитэр улэ бары керуннэригэр туттуохха сеп. Бу улэни суруйарбар маннык сыалы туруоруннум:

- уерэнээччи билэр – керер, аа5ар ба5атын уьугуннарыы;
- литература уруоктарыгар ылбыт билиитин салгыы сайыннарыы, чинэтии, о5о интэриэьин ке5утуу;

Бу сыалы ситиьэрбэр туруоруммут соруктарым:

- викториналары темаларынан наардааьын;
- судургу уонна тематическай викториналары тэннээн керуу;
- тематическай викторина суолтатын быьаарар инниттэн учууталларга, иитээччилэргэ, библиотекардарга анкета ыытыы;
- ыытыллыбыт анкеталар тумуктэринэн анализ онoруу;.

Тематическай викторинаны саха литературатын уруоктарыгар, кылаас чаастарыгар, библиотечнай уруоктарга, куруьуок дьарыктарыгар, тереппуттэргэ ыытыахха сеп. Темаларынан наардаммыт викториналар о5о ейун сытыылыырга, сайыннарарга кемелеьуехтэрин сеп. О5о билиитин – керуутун, уопсай сайдыытын, сааьын, кылааьын учуоттаан, викторина темалара сыыйа ыараан, диринээн иьиэхтээхтэр.

Билинни кэмнэ ыытар уруогу, улэни былааннааьын, хайдах гынан кедьуустээхтик тэрийэр, ыытар – бу барыта уерэтэр учууталтан тутулуктаах. Ол иьин уруокка да5аны, кылаас таьынан улэ5э да5аны сонун улэ форматын быьыытынан викторинаны темаларынан белехтеен ыытар интэриэьи уьугуннарар. Темаларынан наардаммыт викториналары тематыттан керен, кылаас уерэнээччилэрин барытын хабан, литература уруогар биир сонун туьумэх быьыытынан киллэрэн туттар табыгастаах. Маннык ситимнээх, былааннаах улэни ыытан, о5о кинигэни аа5ар ба5атын уьугуннарыахха, о5о сахалыы толкуйдуур, ейун эрчийэр дьо5урун сайыннарыахха сеп. Маны таьынан о5о тереебут ийэ тылын се5умэр баайын инэринэр, тереебут ийэ тылын таптыыр, ытыктыыр тыынна иитиллэрэ саарба5а суох.

Тематическай викторина судургу викторинаттан туох уратылаа5ый диэн ыйытыыга анкета ыытыллыбыта. Бу анкета5а республика 13 улууьун саха тылын, литературатын учууталлара, барыта 29 учуутал кыттыбыта. Викториналары темаларынан наардаан, системалаан уерэтии, иитии – бу ордук кедьуустээх, табыгастаах форма уонна улэ сонун хайысхата буоларын бэлиэтииллэр. Ол курдук, бу анкета5а урдук категориялаах учууталлар, Майа, Уус – Алдан, Таатта, Нам гимназиятын курдук биллэр улахан оскуолаларга улэлии сылдьар саха тылын учууталлара бэйэлэрин санааларын, толкуйдарын бу курдук бэлиэтииллэр.

Элбэх холобурдартан а5ыйах холобуру ыллахха, Мэнэ – Ханалас, Майа гимназиятын учуутала Баишева Мидена Гаврильевна:

- судургу викторина темалаах буолла5ына, ордук дирин буолар. О5о ылбыт билиитин сааьылыырга, наардыырга наадалаах.

Дегтярева Любовь Кондратьевна, Уус – Алдан улууьун Мурутээ5и уолаттар гимназияларын учуутала:

- ейу сааьылыырга, системалаан толкуйдуурга, теманы диринник ырытарга, тумук санаа5а тиийэргэ табыгастаах;
- теманы блогунан уерэтэргэ, о5ону тема ымпыгын – чымпыгын биллэрэргэ, теманы ырытар дьо5урун сайыннарарга, теманан тумук санааны этитэргэ, о5о ейун, толкуйун, ырытар, айар дьо5урун сайыннарарга уерэтэр учууталга сурдээх улахан табыгастаах.

Попова Аэлита Михайловна, Нам гимназиятын учуутала:

- тематическай викторина о5о билиитин биир кэлимсэ сыаналыыр, кеннеру викторина
- билиини бытарытан, одон – додон тургутар.
- чопчу теманан ыытыыга о5о билиитэ чин, утумнаах буолар, ону таьынан тылын саппааьын байытар биир ньыма буолуон сеп. Викторинаны ыытан, уруогу сэргэхситэ5ин уонна тургутар улэни тэнинэн тэрийэ5ин, онон табыгастаах.

Ыытыллыбыт анкеталар тумуктэринэн туох тумук санаа5а кэлиэххэ себуй?

- тематическай викторина судургу викторинаттан ис хоьоонунан да, туттуллар хайысхатынан да, суолтатынан да быдан дирин, туттарга табыгастаах;
- билиини биэрэринэн, билиини сааьылыырынан, чинэтэринэн учууталга табыгастаах;
- литература уруоктарыгар эрэ буолбакка, кылаас таьынаа5ы улэлэргэ (куруьуокка, кылаас чаастарыгар, библиотечнай уруоктарга) тереппуттэргэ, киэн эйгэни хабан, тебе ба5арар диринэтэн, ис хоьоонун байытан, тематын уустугурдан иьиэххэ сеп.

Викторина хас биирдии темата уерэнээччи ей – санаа, билии – керуу еттунэн иитиллэн тахсарыгар, оруола улахан, суолтата дирин буоларыгар саарбахтаабаппын. Маннык улэлэри кылаас таьынан аа5ыыга, о5о аа5ар дьо5урун сайыннарарга, аа5ар ба5атын уьугуннарарга туьаайан, элбэ5и ситиьиэххэ сеп.

Маны таьынан библиотека улэьиттэригэр анаан анкета ыытылынна. Бу ыытыллыбыт анкета тумугунэн библиотечнай уруоктарга, литературнай вечердэргэ уо.д.а. тэрээьиннэргэ тематическай викторина туттуллуон себун уонна наадалаа5ын ыйбыттар. Маныаха о5о билиитин системалыырга уонна диринэтэргэ, кинигэнэн сатаан туьанарга, улэлииргэ, кинигэни аа5ыыга туьалаа5ын бэлиэтээбиттэр.

Викторина- бу о5ону бары оттунэн барытынан сайыннарар эрэ буолбакка, маны таьынан иитэр еттунэн эмиэ улахан суолталаа5ын бэлиэтиир наадалаах дии саныыбын. Куннээ5и олох, улэ, айыл5а5а, киьиэхэ сыьыан, литература уонна кини бастын геройун

ненуе о5о тереебут норуотун терут культуратын ейунэн- санаатынан ейдеен, тереебут ийэ тылынан норуот кутун-сурун баайын инэринэр, киьи быьыытынан ситэригэр-хоторугар, духовнай еттунэн иитиллиитигэр викторина киэн уонна дирин ис хоьоонноох тиэмэлэрэ олук ууруохтарын сеп. Олох ыарахаттарын тулуйа уерэнэргэ уонна онно септеех суолу тобуларга уерэнэр. Учугэйи утуктэ, ситиьэ, сананы айа, ону олоххо тутта, олоххо бэйэтэ керуулээх, толкуйдаах буола иитиллэн тахсарыгар кемелеьуе. О5о бэйэтин эрэллээхтик сананыыта кестуе, араас дьарыктарга бэйэтин сайыннаран сыаналаныа. Бэйэтигэр эрэллээх, бэйэтин сэнэммэт, бэйэтэ тус керуулээх, дьин ейдеех буола иитиллэн тахсарыгар викторина хас биирдии тиэмэтэ киниэхэ кемелеьуехтэрэ, тирэх буолуохтара.

Кылаас таьынан улэ5э, литература уруоктарыгар уерэнээччи бары еттунэн сайдарыгар викториналары оонньуу быьыытынан ыытыы суолтата суппэт.

Нам улууьун Салбан орто оскуолатын саха тылын уонна литературатын учуутала Протопопова Евдокия Давыдовна «5-с кылааска остуоруйаны кылаас таьынан диринэтэн уерэтии» диэн дакылаатын тезиьэ

Уус-уран литература ыччаты иитэр оруола билинни кэмнэ бары еттунэн улаатан иьэр. Оскуола5а уус-уран литератураны уерэтии сурун соруга- о5олорго тыл искусствотын диринник ейдуур уеруйэ5и инэрии буолар. Уерэнээччи бэйэтин кыа5ынан литературнай айымньыны ейдуурун, ол тумугэр уус-уран литератураны аа5ан, дуоьуйууну ыларын таьынан, бэйэтин саныыр санаатын сатаан сааьылаан этэргэ, кэпсииргэ, септеех тумуктэри онорорго уерэниэхтээх. Маны таьынан кылаас аайы программанан керуллэр норуот уус-уран айымьытын араастарын, ис хоьоонун учугэйдик билиэхтээх, уерэтиэхтээх, элбэ5и кылаас таьынан аа5ыахтаах.

О5олор бол5омтолорун тардарга, тумэргэ, мин санаабар, о5о-аймах саамай себулуур керунунэн саха норуотун остуоруйаларын уерэтии буолар. Кылаас таьынан улэни чопчу остуоруйа5а анаан ыытар эмиэ туспа улэ керунун быьыытынан керуллуен себун ер сыллаах улэм опытыттан керен итэ5эйдим. О5ону кэрэхсэтэр, бол5омтолорун тардар наадаттан «Остуоруйа аптаах тыла» диэн тиэмэ5э хаьыс да сылын элективнэй куурус программатын суруйан, ону кемускээн 5-с кылаас о5олоругар ыытан кэллим. Бу куурус остуоруйа туьунан тереебут тыл, литература, фольклор уонна терут культура уруоктарыгар, дьарыктарыгар ылбыт билиитин чинэтэр уонна диринэтэр соруктаах, тереебут тылы, литератураны уерэтиэн ба5алаах 5-с кылаас о5олоругар ананар. Улэм билинни кэмнэ олус то5оостоох (актуальнай), ону тус санаам бигэргэтэр. «Остуоруйа- диэн норуот бэйэтин ба5атын, эрэлин, оло5ун-дьаьа5ын туьунан этэр, кэрэхсээн истиллэр дьиибэ-дьикти, фантастическай кэпсээннэрэ ааттанар»,- диэн саха народнай суруйааччыта Суорун Омоллоон быьаарар. Норуот талааннаахтара, уус тыллаахтара айбыт остуоруйалара уйэттэн-уйэ5э, келуенэттэн-келуенэ5э бэриллэн, улам тупсарыллан, чочуллан биьиги куннэрбитигэр тиийэн кэлбиттэр. Уус-уран тыллаахтар нарылаан, чочуйан онорбут дьиктилээхэй остуоруйаларын ким барыта, сааьыттан тутулуга суох, се5е-махтайа, умсугуйа аа5ар. Саха остуоруйата итэ5этэр, ылыннарар ураты куустээх. Остуоруйа тыла-еье угус лэбэйэ, лабанхата суох, судургу, ол гынан баран сытыы, хомо5ой, бэргэн буолар. Билинни уерэнээччи остуоруйаны аа5ан уонна истэн эрэ кэбиспэккэ, тылын-еьун уратытын, кини дьикти баайын ейдуургэ, билэргэ дьулуьуута кыра кылаастан бол5омто5о ылыллара наада. Маны таьынан, биллэн турар, о5о кыра сааьыттан норуот айымньытын этинэн-хаанынан ылынара, ейдуурэ, норуот ааспыт историятын билэ улаатарыгар сурун бол5омтобутун ууран улэлиэхтээхпит. Остуоруайны кылаас таьынан эбии уерэтэн, саха норуотун бастын остуоруйаларын геройдара, кинилэр ыраас сырдык санаалара, олохторо уерэнээччини киьи быьыытынан иитиигэ сурун ерутунэн буолуохтара. Остуоруйа хас биирдии геройдара уерэнээччи чараас дууьатын таарыйыахтара.

Остуоруйаны кылаас таьынан уерэтэн тугу ситиьэбитий?

- Остуоруйа ис хоьоонун эрэ буолбакка, тереебут тыл кэрэтин, кистэлэнин, се5умэр кууьун этигэр-хааныгар инэринэн улаатара хай5аллаах эрэ суол буолуо этэ.
- Остуоруйаттан са5алаан тереебут уус-уран литература айымньыларын аа5арыгар интэриэьин ке5утэн, уус-уран тыл маастардарын улахан айымньыларын аа5а уерэнэригэр биир улахан уктэл буолуо.
- Остуоруйаны аа5ан, уерэтэн, уерэнээччи бол5омтотун норуот олорон ааспыт историятын уерэтиэххэ сеп.
- Остуоруйа биьирэмнээх геройдарын ненуе хас биирдии уерэнээччи киьилии быьыыга-майгыга, сиэрдээх буолууга, ийэ дойдутун, бар дьонун ытыктыырга, бэриниилээх буолууга о.д.а. угус утуе холобурга иитиллэн тахсарыгар кемелеьуе.
- Остуоруйаттан са5алаан олонхо5о тиийэ, атыннык эттэххэ, норуот айымньытын кэрэхсээн уерэтэригэр, ылынарыгар олук ууруо.

Маны таьынан остуоруйа о5ону иитиигэ педагогическай еттунэн дьайыытыгар маннык сурун еруттэри бэлиэтиибин.

- Тереебут тылынан ыраастык санара, уус-уран тыл кеметунэн тутта, санара уерэнэригэр, тереебут тылга сугуруйэргэ, таптыырыгар;
- Чиэс, кырдьык туьугар туруулаьарга;
- Кырдьа5аьы, дьахтары, о5ону, кыамматы харыстыырга;
- Ей-санаа еттунэн байыытыгар, дириниригэр;
- Хорсун, булугас-талыгас буоларга …

Ол туьуттан куурус практическай хайысханы тутуьар: дьарык аайы уерэнээччи остуоруйа тиэкиьинэн биирдиилээн тыл, этии ис хоьоонун, хос, дэгэт суолтатын быьаарарга холонор, эрчиллэр, кэтээн, тэннээн, ырытан керер, кэтээн керууну тумэр, чинчийэр, санаа уллэстэр улэтэ тэриллэр. Онон уерэнээччи бэйэтэ дьарыктанан тылы билиитэ са5аланар уонна сайдар. Бу кууруска дьарыктанар о5о остуоруйаны аа5ар, остуоруйа тиэкиьин тутан олорон улэлиир усулуобуйата тэриллэр. Холобур, реферат суруйарга хас да остуоруйаны аа5ан, талан, тэннээн керере наада. Саха норуотун остуоруйаларын тэнинэн улуу нуучча остуоруйаларын уонна атын омук остуоруйаларын аа5ар уонна билэр. Кэлин интэриэьиргээн, себулээн, умсугуйан, аа5арга уеруйэх уескуур. Уус-уран литератураны аа5ар интэриэьин остуоруйаттан са5алаан, остуоруйа геройдарынан умсугутан уьугуннарыахха себун быьаардым. Остуоруйа ненуе тереебут тыл-ес баайын таба керер, тереебут тылларын таптыыр, ытыктыыр курдук бастын хаачыстыбалары инэриэххэ себун итэ5эйдим. Бу санаабын ситиьэрбэр маннык сыалы туруоруннум: остуоруйа туьунан ейдебуллэрин кэнэтии, диринэтии, тылы ырытар, чинчийэр уеруйэ5и инэрии, аа5ар дьо5уру сайыннарыы. Туруоруммут сыалбын ситиьэрбэр маннык соруктары туруоруннум:

- остуоруйа тылын таба керерге, ырытарга уерэтии;
- эрчиллиилэри, тестэри толотторуу;

- викториналары ыытыы;
- остуоруйа ис хоьоонунан уруьуй онотторуу…

Куурус улэтин сурун ис хоьооно маннык туьумэхтэртэн турар: остуоруйа тыла-еье теье баайын чинчийэн, холобурдарынан дакаастыырга уерэнэр, эрчиллэр. Остуоруйа этиитин тутулун ырытарга холонор, эргэрбит тыллары булар, ырытар. Остуоруйа геройдарын аа5ан, тэннээн керен белехтерге араарар, тэннээн керер. Маны таьынан уерэнээччи ке5ун урдэтэр араас нььмалары туттуохха сеп: биирдиилээн, белехтеен, кэтэхтэн уерэтиини туттуу, оонньуу уруоктары, уруьуйу, сэьэргэьиини, санаа атастаьыытын киллэрии, кенул уруоктары ыытыы, о.д.а. Сыл устата уерэнээччилэр хайдах дьарыктаммыттарын кэтээн керер нььмалары туттуохха сеп. Ол курдук чиэппэр аайы теье кинигэни аахпытын учуоттааьын, аа5ыы тиэмпэтин бэрэбиэркэлээьин (мунуутэ5э), теье интэриэстээ5ин, билиитин тургутан керуу, айан суруйар дьо5урун сайыннарыыга суруйбут улэлэрин тумуу уо.д.а.

Уерэнээччи айан суруйар дьо5урун сайыннарыы ситимнээхтик уонна былааннаахтык ыытыллара наада. О5олор остуоруйа айан суруйалларын себулууллэр. Кинилэр улэлэрин тиэмэни талыыттан са5алыыллар, былаан онороллор, сурун ис хоьоонун толкуйдууллар, геройдарын талаллар. Кыыллар, кетердер, уу харамайдара- саамай себулуур тиэмэлэрэ буолар. Ханнык остуоруйа геройун таларынан улэтин толорор. Практика кердерерунэн, о5олор кутуйа5ы, куоба5ы, берену, эьэни …талан сурдээх учугэй ис хоьоонноох остуоруйалары суруйбуттара республика хаьыаттарыгар бэчээттэнэн тураллар. Уеьэ ахтан аьарбытым курдук, остуоруйа биьирэмнээх геройдара хас биирдии о5ону кэрэни кэрэхсиигэ, утуену уедутэргэ, уйэлээ5и уксэтэргэ, куьа5антан сиргэнэргэ, кэлэйэргэ, тэйэргэ, эйэлэспэт буолууга, эйэ5эс, бэйэтигэр эрэллээх, аьыныгас, куустээх санаалаах, ыарахантан ча5ыйбат, инникигэ эрэллээх, ыарахантан ча5ыйбат, уерунньэн, куьа5антан хомойорго, учугэйгэ тардыьарга уерэтэрэ саарба5а суох. Маны таьынан уерэнээччини бары еттунэн сайыннарар: аа5ар, кинигэни кытта улэлиир дьо5ура, тыла-еье, толкуйдуур дьо5ура, ейге онорон керер дьо5ур, айар, истэр, тылы таба суруйар дьо5ур. Биир тылынан эттэххэ о5о личность быьыытынан сайдарыгар, уунэригэр остуоруйа геройдара сурун оруоллаахтар.

Остуоруйаны уерэтиигэ улэм биир сурун туьумэ5инэн-айан суруйбут остуоруйаларын ис хоьоонугар сеп тубэьиннэрэн уруьуйдатыы. О5олор уруьуйдуулларын олус себулууллэр. Себулуур остуоруйаларыттан геройдары уруьуйдуу олорон, о5о ейугэр-санаатыгар бэрт элбэх учугэйи онорон керер. Остуоруйа тумугэ хаьан ба5арар учугэйинэн бутэрин быьыытынан, кини онорбут геройа ханнык да геройдаа5ар куустээ5ин, бэйэтигэр эрэллээ5ин, куттамматын, наада буолла5ына оло5ун да биэрэрин кэрэйбэтин уруьуйунан кердерер, о5о ис санаатыгар оннук куустээх санаа, ураты тыын олохсуйар. Уруьуйдуур дьо5уру сайыннаран, о5о бэйэтигэр септеех араас ену-дьуьуну тана уерэнэр, онорон керер, толкуйдуур, айар дьо5ура сайдар.

Остуоруйаны кылаас таьынан уерэтиигэ эбии матырыйаал быьыытынан араас викториналары, тестэри, оонньуулары туттар ордук. Бу о5олору ордук тумсуулээх буоларга уерэтэр. Саха остуоруйаларыттан танан оноьуллубут викториналар, таайбараннар аахпыт остуоруйаларын ессе ордук билэллэригэр, чинэтэллэригэр туьуланар. Викторина диэн хоруй ыларга, киэн билиини-керууну, дьо5уру билгэлииргэ анаан оноьуллар ыйытыылар белехтере буолар. Викторина 5-с кылаас о5отугар, араас билиилээх, таьымнаах о5олорго сеп гына боростуойдук, дебеннук оноьуллар, булугас толкуйу сайыннарар боппуруостар бэриллэллэр. Уксун аахпыт, билбит остуоруйаларыгар оло5уран оноьулунна5ына, о5о дебеннук эппиэттиир, оччотугар бэйэтигэр эрэлэ улаатар, билиигэ кынаттыыр, санаттан сана урдэлгэ кетутэр, билиини билгэлээьинэ о5олор бол5омтолорун ордук тардар, онон викторина бэйэтин форматынан о5олору умсугутар. Боппуруоьу чопчу биир остуоруйа5а, эбэтэр остуоруйа беле5ер (кыыллар) онoруохха сеп. О5олору белехтеен, хамаанда5а арааран, эбэтэр биирдиилээн эмиэ ыытыллар.

Билинни кэмнэ о5о билиитин тургутан керер саамай биллэр ньыманан тест буолар. Тест эппиэтэ икки, ус, туерт араастаах буолуон сеп. Маннык улэни сыл тумугунэн, улахан белех тиэмэ кэнниттэн ыытыллара ордук. Уерэнээччи бу улэни толороругар ейе-санаата тумуллэр, сытыырхайар, куурэр, о5о бэйэтэ боччумурар, остуоруйа дьиктилээх эйгэтигэр киирэр, алыбыгар ылларар, онно баар геройдардыын охсуьар, меккуьэр, тумугэр кыайыылаах-хотуулаах тахсар.

Оонньуу-биир ураты ньыма, о5о оонньуохтаах диэн санаанан салайтарабын. Оонньууга о5о бэйэтин кердерер, бэрэбиэркэлэнэр, быьаарынар, кеннерунэр, санаатын этэр уонна олоххо киллэринэр модун эйгэтэ. Ити кэмнэ кини бэйэтэ да билбэтинэн билиитэ, сатабыла, дьо5ура, тыла-еье сайдар. Оонньуу кеметунэн о5олор бэйэ-бэйэлэрин, атын да дьону итэ5эйэргэ, эйэ5эс майгыга уерэнэллэр. О5ону сайыннарар оонньуулар хайа ба5арар норуокка баллар. «Игра важнейший способ передачи богатства традиций от одного поколения к другому. Она служит делу развития свойств и способностей человека. Она не должна подавлять его индивидуальность. Воспитание идет не через слова, а через игру»,- диэн Н.К.Алексеев, Саха государственнай университетын профессора суруйан турар.

О5ону тереебут тылынан уерэттэххэ иитии, уерэтии, сайдыы тэннэ барар. Билинни информационнай технология уйэтигэр о5о туруктаах киьи буоларыгар норуот итэ5элэ, култуурата, тыла-еье эрэ кемускуех кыахтаах. Тереебут тыл- киьи уерэ5и, билиини кэбэ5эстик ылынар, ейе-санаата туругурар, майгыта-сигилитэ ситэр, иьирэх иэйиитэ уьуктар, елбет уйэлээ5и айар-тутар дьо5ура тобуллар айыл5аттан бэриллибит эйгэтэ буолар. Норуот тыына-дьыл5ата, киьи-аймах культуратыгар киллэрэр кылаата тереебут тылыгар инэн сылдьар. Тереебут тылын, норуотун ааспыт историятын, айымньытын билэр буолла5ына, о5о кыра эрдэ5иттэн тереебут дойдутун, норуотун ытыктыы- таптыы, кининэн киэн туттар кыахтанар

уонна атын омук дьонун кытта тэннээ5ин билинэн до5ордоьуу тыыныгар иитиллэр. Ханнык ба5арар тыл уонна культура тыыннаах хаалар, салгыы сайдар кэскилэ, омук сир сирэйиттэн симэлийбэт суос-со5отох мэктиэтэ- о5ону кыратыттан ыла, онтон оскуола5а тереебут тылынан иитии, уерэтии, бары еттунэн сайыннарыы буолар.

Саха о5ото кыра эрдэ5иттэн национальнай эйгэ5э иитиллэр, ол курдук сиэри-туому керер, элбэх остуоруйаны, сэьэни, уьуйээни сэнээрэр, ырыаны, ункууну, чабыр5а5ы сатыыр. Кыра сылдьан ылбыт ити билиитин, уеьэ кылааска тахсан билиитин кэнэтэр, диринэтэр кыахтанар. Ол гынан баран программанан керуллэр литература чааьыгар кини хайдах да гынан диринник билиини ылар кыа5а суох, ол иьин «Остуоруйа аптаах тыла» диэн бэьис кылаас о5олоругар норуот айымньытын биир керунун, остуоруйаны, кэнэтэн, диринэтэн билэллэрин ситиьэр сыаллаах кылаас таьынан улэ биир керунэ сонун улэ керунун быьыытынан ыытыллан кэллэ.

«Остуоруйа аптаах тыла» куурус о5ону норуот айымньытын салгыы диринник уерэтэргэ уонна аа5арга туьаайар. Алын суьуех кылааска остуоруйа туьунан ылбыт билиитин кэнэтэр, диринэтэр. Маны таьынан бэйэтэ остуоруйа айан суруйарга холонор, кыахтанар. О5о интэриэьэ улаатар, билиитэ кэниир, остуоруйа араастарын кытта билсиьэр, тэннээн керер дьо5ура сайдар, айар дьо5ура уьуктар.

Кинигэни кытта улэлиир дьо5ура улаатар. Библиотека5а сылдьар, тылдьыттарынан улэлиир, билбэт тылларын быьаара уерэнэр. Маны таьынан саха остуоруйаларын эрэ буолбакка, атын омук остуоруйаларын аа5арыгар олук ууруллар. Аахпыт остуоруйаларын тэннээн керер, тылын саппааьа байар, билиитэ-керуутэ улаатар, ейе-санаата, майгыта-сигилитэ сайдар, норуот угэстэрин ылынар. О5о улаатан, элбэ5и аа5ан истэ5ин аайы, норуот терут культуратыгар уьуйуллар, ебугэ угэстэригэр уерэнэр, норуот кутун-сурун, утуе ейун-санаатын, культуратын остуоруйа ненуе ылынар, дьиннээх олоххо бэлэмнэнэр хардыылар оноьуллаллар.

Нам улууһун Салбан орто оскуолатын саха тылын уонна литературатын учууутала Протопопова Евдокия Давыдовна «Кылаас таһынан улэ5э тематическай викторинаны оонньуу быһыытынан туттуу» диэн тиэмэ5э суруйбут дакылаатыгар рецензия.

Протопопова Евдокия Давыдовна Салбан орто оскуолатыгар саха тылын уонна литературатын учууталынан, 1982 сылтан айымньылаахтык улэлиир. ер сылларга улэлээбит улэтин, кэтээн коруулэрин тумугэр оло5уран бу улэ5э сыһыаннаах балачча литератураны аахпыт, туһаммыт. Маны сэргэ республика араас улуустарыгар улэлии сылдьар учууталларга ыыппыт анкетатын тумугэ итэ5этиилээх.

О5о ойун сытыылыырга, сайыннарарга, толкуйун тургутарга суурбэччэ тиэмэнэн наардаан сыһыарыыга холобурдаабыта кэрэхсэбиллээх. Кылаас таһынан улэ5э оонньууну киэнник туһаныллыан соптоо5ун ыйар. О5о толкуйдуур дьо5урун сайыннарарын таһынан ылбыт билиитин наардыырга, сааһылыырга, аа5ар, ырытар, чинчийэр дьо5ура сайдарын тоһо5олоон бэлиэтиир.

Викторинаны хаһан, ханна, кимнээххэ ыытылларынан 4 араас болоххо наардыыр: тиэмэтэ эрдэ биллэр, эппиэтин тута этэр, кэтэхтэн викторина, эппиэтин кэлин этэр. Бу улэ корунэр кылаас бары уорэнээччитин кытыннарар уонна билиитин тургутар сыаллаах маннык араас ньымалары туһанарын билиһиннэрэр: бутун кылааһынан, боло5унэн, хамааннанан, биирдиилээн кыттыы. Кылаас таһынан улэ маннык коруннэригэр: тороппут мунньа5ар, библиотечнай уруокка, кылаас чаастарыгар, литературнай киэһэлэргэ, поэзия куннэригэр сонун улэ корунун быһыытынан туттарга субэлиир.

Учууталсуруйбут улэтин тиэмэтэ сонун, актуальнай, урукку оттугэр маннык улэ сурулла илик. Анкета5а кыттыбыт республика учууталлара, библиотекарь идэлээхтэр, кылаас салайааччылара бу улэни сонун, олус туһалаах, о5о аа5ар дьо5урун сайыннарыыга улахан комолоох буолуо этэ диэн суруйбуттар.

Бу улэ о5ону бары оттунэн сайыннарар эрэ буолбакка, иитэр оттунэн эмиэ улахан суолталаа5ын таба корон бэлиэтиир. Ол курдук куннээ5и олох, улэ, айыл5а5а сыһыан, литература уонна кини бастын геройун нонуо уорэнээччи торообут норуотун культуратын ойунэн — санаатынан ойдоон, торообут ийэ тылынан норуот кутун-сурун баайын инэринэр, киһи быһыытынан ситэригэр

викторина киэн уонна дирин ис хоһоонноох тиэмэлэрэ олук ууруохтарын соп. Учугэйи утуктэ, ситиһэ, сананы айа, ону олоххо тута, бэйэтэ туспа коруулээх, толкуйдаах буола иитиллэн тахсарыгар комолоох диэн бук эрэнэр.

УчууталПротопопова Евдокия Давыдовна улэтэ кылаас таһынан улэ5э улахан кодьуустээх улэ формата буоларын, итиэннэ литература уруоктарыгар биир сонун туһумэх быһыытынан туттуллуо5ун толору дакаастыыр, улуус, республика учууталларыгар, библиотека улэһиттэригэр, кылаас салайааччыларыгар олус туһалаах улэ суруллубут диэн бэлиэтиибин.

Рецензияны суруйда Нам улууһун саха тылын уонна литературатын учууталларын методическай холбоһугун салайааччыта:
/Гаврильева Е.Н.

Нам улууьун Салбан орто оскуолатын 7-с кылааьын уерэнээччитэ
Ылахова Маша «Ийэ олонхоьут Петр Егорович Решетников- Олонхо
педагогикатын уьуйааччыта» диэн тиэмэ5э суруйбут улэтигэр
рецензия.

Дакылаат научнай аппарата, тутула тиэмэ ис хоьоонун диринник арыйар. Уерэнээччи уонна кини салайааччыта Нам улууьун Салбан орто оскуолатын учуутала Протопопова Евдокия Давыдовна билинни кэмнэ олус актуальнай тиэмэни талан, улэлии сылдьаллара хай5аллаах. Олонхо уон сыллаах чэрчитинэн, Таатта улууьун Бочуоттаах гражданина, Ийэ олонхоьут, ЮНЕСКО стипендиата П.Е.Решетников оло5ун, айар улэтин чинчийии, кинини Олонхо педагогикатын уьуйааччытын быьыытынан кердеруу сонун. Атын улуус о5олоругар Ийэ олонхоьуту тиэрдии- бу Нам уонна Таатта улуустарын до5ордоьууларын ессе тегул чинэтэр.

Уерэнээччи туруорбут сыалын ситиспит, угус еруттээх чинчийэр улэ ыытыллыбыт. Саамай хай5аллаа5а диэн чинчийэр улэтигэр Таатта улууьун Черкеех нэьилиэгэр тутуллубут Олонхо бала5анын научнай улэьитэ И.Я.Филатова кыттыыны ылбыта уонна кини баай ис хоьоонноох матырыйаалынан кемелеспутэ буолар. Маны таьынан Евдокия Давыдовна уоппускатын кэмигэр Черкееххе баран, Ийэ олонхоьуту сирэй керсен кэпсэтэн кэлиитэ, матырыйаал булуута хай5аныан эрэ сеп.

П.Е.Решетниковы Олонхо педагогикатын уьуйааччытын быьыытынан толору арыйбыт,септеех литератураны аахпыт. Олонхо иитэр-уерэтэр кыа5ын оскуола5а эрэ буолбакка,киэн эйгэ5э таьаарыы билинни сайдыылаах кэмнэ олус наада. Норуоппут уерэтэр-иитэр философиятын киэн эйгэ5э олохсутуу, Олонхо уерэтэр-иитэр ньыматын олоххо туттуу, туьаныы олохпут ирдэбилэ буолла. Олонхону аа5ыы, олонхоьуттарбыт олохторун уерэтии о5о

ейун-санаатын бе5ергетер, олоххо тардыыыларын кууьурдэр, сахалыы тыынныыр. Олонхолорбутугар этиллэр сиэрдээх буолуу, айыл5а кестубэт, ол эрээри булгуччулаах сокуонун тутуьуу, Айыы бухатыырын курдук урдук духовнай культуралаах буолуу- бу саха киьитин утуе хаачыстыбата буоларын олонхону уерэтэн инэриэххэ, тиэрдиэххэ сеп.

Петр Решетниковы Олонхо педагогикатын уьуйааччытын быыытынан толору арыйбыт. Маны таьынан уерэнээччи бэйэтин чинчийэр улэтигэр оскуола5а олонхону уерэтии, олонхо тиэмэтинэн о5олор улууска, республика5а кыттыыларын кэтээн керуутэ, библиотекаларга сылдьан тебе аа5алларын, интэриэьиргииллэрин билэр сыалтан анкета толотторуута, ол тумугунэн анализ онорууга киирбит. Улэтин биир сонун етте диэн улуус, республика уерэнээччилэрэ Решетниковка анаан кылаас таьынан аа5алларыгар септеех гына тэттик кинигэ бырайыагын онорбута буолар. Маны республика оскуолаларын уерэнээччилэрэ уерэхтэригэр туьаныахтара диэн бэлиэтиибин.

Туелбэ биллэр олонхоьуттарын олохторун, кинилэр суруйбут олонхолорун уерэтии, чинчийии, тар5атыы олус наадалаах. Ыччаттарбыт саха норуотун киэн туттар айымньыларын уерэтэн, дьин сахалыы куттаах, ейдеех-санаалаах, баай тыллаах-естеех, урдук культуралаах буола улааталларыгар олук ууруо этэ.

Рецензияны суруйда: Винокуров Е.Г., философскай наука

кандидата, Тааттатаа5ы лицей преподавателэ.

Салбан орто оскуолатын 7-с кылааьын уерэнээччитэ Ылахова Маша «Ийэ олонхоьут Петр Егорович Решетников- Олонхо педагогикатын уьуйааччыта» диэн

дакылаатыгар

рецензия.

7-с кылаас уерэнээччитэ Ылахова Маша бу дакылаатын олонхоьут П.Е.Решетников туьунан матырыйааллары аа5ан-уерэтэн баран, о5о сааьыттан са5алаан, хронологическай бэрээдэгинэн учугэйдик сырдатан суруйбут.

Дакылаакка уерэнээччи туруорар сыала чуолкай- Ийэ олонхоьут Петр Егорович Решетников оло5ун, олонхо педагогикатын уьуйааччы быыытынан кердеруу. Маны таьынан, соруктара дакылааччыт сааьыгар септеехтук, чуолкайдык ыйыллыбыттар. Автор бу улэтигэр сананы киллэрбитин ыйар, ол курдук Ийэ олонхоьут кэнчээри ыччаты олонхону толоруу уеруйэхтэригэр, тереебут терут

тылбытын таптыырга, харыстыырга уьуйарын сырдатары таьынан, кинини олонхо педагогикатын уьуйааччыта быьыытынан киэнник тар5атары тоьо5олоон бэлиэтиир. Маныаха республика уерэнээччилэрэ Ийэ олонхоьут туьунан аа5алларыгар анаан кыра кинигэ бырайыагын онорбута кэрэхсэнэр.

Салбан орто оскуолатын 5-9 кылааьын уерэнээччилэрэ олонхону тебе себулээн истэллэрин, оскуола уонна нэьилиэк библиотекаларыттан уларсан аа5алларын билэр сыалтан анкета толотторон, бэйэтин санаатынан тумук онорор, библиотекардар кэтээн керуулэрин уонна уерэнээччилэр олонхо тиэмэтинэн араас таьымнаах аа5ыыларга кыттыыларын кэтээн керуу- мониторинг киллэрбит.

Дакылаакка сыьыарыы быьыытынан Таатта олонхоьуттарын хаартыскаларын, адьас былыргы олонхолор ааттарын-суолларын, Таатта сиригэр тар5аммыт олонхолор испииьэктэрин булан тиспит, итини хай5ыахха эрэ сеп уонна уерэнээччи наадалаа5ы бэйэтэ булар, мунньар сатабылын кердерер. Петр Егорович Решетников олонхолорун испииьэгин онорбута , дакылааччыт олонхоьут айар улэтин толору уерэппитин, чинчийбитин дакаастыыр.

Рецензияны суруйда: Аргунова Т.Н., саха тылын учуутала.